

“SPREMILA SAM SE U ŠOKAČKO” I “NOSIM SE ŠOKAČKI” Šokačka ženska nošnja županjske Posavine

MANDA SVIRAC
Odsjek za etnologiju
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb

UDK 391.2
Izvorni znanstveni rad
Original Scientific Paper
Primljeno: 15. listopada 1994.

JANJA JUZBAŠIĆ
Zavičajni muzej Stjepana Grubera
32700 Županja

U članku se analizira i tumači razlikovanje sintagmi: “Spremila sam se u šokačko” (odjenula se u nošnju) i “Nosim se šokački” (svakodnevno u nošnji). Na temelju najnovijih istraživanja (1993/94) u istočnohrvatskom kontinentalnom prostoru oko Županje, te nekih novijih događaja koje prenose sredstva priopćivanja i na temelju literature, dolazi se do zaključka o dvoznačnosti pojma Šokac, Šokci. Prvo značenje ukazuje da su Šokci pripadnici starosjedilačkog sloja hrvatskog naroda katoličke vjere, a oko pedesetih godina 20. stoljeća ovo značenje postupno poprima značenje o podrijetlu: oni to jesu, iako se ne “nose šokački”, a ne moraju biti ako se povremeno “spremaju u šokačko”.

Još kao djeca, u drugoj polovici 20. stoljeća, zajedno s prijateljicama u Vođincima i Retkovcima (Vinkovci) često smo se “spremale u šokačko”¹. Za nas je to tada kao i za mnoge danas značilo veliko veselje, pa još kada smo uz svečanu nošnju za prsni nakit imale više nizova zlatnika - dukata. Naše majke, bake, tete i drugi ženski svijet još i danas se “nosi šokački”. Drugim riječima

¹ Od naziva *Šokac, Šokica, Šokci...* dolaze i pridjevi *šokački, -a, -o...* Stručnjaci su ih različito tumačili, a svoja uporišta nalazili su uglavnom u stranim jezicima: “Smatra se da su Šokci bili starosjedioci banovine Soli, dakle Soljani. Mađari su tu banovinu zvali *Soi-bansag*, a samo mjesto Soli (danas Tuzla, od turske riječi *tuz* = sol), Sokut (*Šokut*, tj. Slano vrelo). Kada su Turci 1512. godine zauzeli banovinu Soli, pučanstvo je bježalo na sjever preko Save i Drave. Te su izbjeglice Mađari zvali *Soi-ember*, a naši prema *Šokut, Šokutac*, pa je tako nastala riječ Šokac. Već 1537. godine imamo veći broj Šokaca u Baranji od Mohača niz Dunav i uz Dravu do Sz. Martona, s oazama sve do ispod Pečuha. Oni su pojačali starosjedioce Hrvate, a kasnije su i njih pojačale nove migracije iz Bosne. Kasnije je naziv Šokac prenesen na sve izbjeglice iz Usore i Soli, dakle, na sve izbjeglice iz sjeveroistočne Bosne” (Sršan 1993:76).

“Šokadija je dio Slavonije koji nema određenih administrativnih ni etničkih granica... Činjenica je da pravo porijeklo i značenje imena Šokac - koje se rabi na ovom dijelu Slavonije - nije ni do danas pojmovno utvrđeno i naučno dokazano. Smatra se uglavnom, da je taj naziv donijet u naše krajeve migracijama “bosanske raje” iz nekadašnje turske Bosne, pa je po svoj prilici tamo i nastao...” (Lešić-Bartolov 1975:132).

“Zemljišni pojas s Vinkovcima, Županjom, Slavonskim Brodom, Našicama i Đakovom, kao upravno-gospodarskim i kulturnim središtima tog dijela Slavonije, smatra se i danas uporištem šokaštva” (Rem 1994:64). On drži da etničnost Šokaca gledano u cjelini nije bosanske provenijencije, “Ali - znatnim dijelom oni to nesumnjivo jesu” (Rem 1994:70). Šokci su, dakle, i preko Save, pa čitamo sljedeće: “Pa iako je Sava u ŠOKAČKOM POSAVLJU oдавно postala granicom između dviju država, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, hrvatski narod, tj. Šokadija s obje strane rijeke Save držat će tu granicu samo političkom, a nipošto granicom kroz biće istoga hrvatskoga naroda” (Babić 1994:81).

sve do šezdesetih godina ovoga vijeka, a u tragovima sve do danas, u ovim ili susjednim selima svakodnevna odjeća žena sastojala se od preslojenih odjevnih predmeta tradicijske nošnje. To znači da su odjeću izrađivale uglavnom od industrijske tkanine zadržavajući često prepoznatljive oblike tradicijskog kroja. U svečanoj je nošnji kod mlađega svijeta duže vremena bilo sačuvano neko baštinjeno obilježje, a najčešće uzorkovano domaće platno od kojega su bili šivani osnovni dijelovi košulje - *rubina* i *oplećak*, te njihovo ukrašavanje raznim domaćim tehnikama i motivima. Naglim napuštanjem domaćih, mjesnih vrednota, pa time i odjeće, u korist gradskog načina odijevanja gube se mnoge vrijedne tekovine kulturne baštine. Dio se toga u nekim mjestima ipak čuva i pokazuje na raznim skupovima, poglavito na pozornicama, te s većim ili manjim uspjehom njeguje. Manje su uspješne one folklorne skupine koje žele pokazati čitavu regiju, te od nekog plesa, običaja ili nošnje stvoriti neki novi regionalni identitet. Budući da Slavonija i Baranja obiluju vrstama i suvrsticama nošnje, a njihova pojedina područja, pa tako i županijska Posavina, nedostatno su istraživani, u ovome radu koristimo rezultate najnovijih istraživanja u mjestima: Bošnjaci, Cerna, Drenovci, Račinovci, Štitar i Vrbanja².

Sistematskih etnoloških istraživanja na čitavom županijskom području, pa tako ni cjelovitih studija tematike koja je za ovo i šire slavonsko-baranjsko područje istočne Hrvatske vrlo značajna, nije bilo. U ovim istraživanjima ispitivani su starosjedioci pretežito starije dobi koji su s ljubavlju pripovijedali i mladim budućim stručnjacima pokazivali svoju baštinu³. Danas su, bez sumnje, Šokci u tim krajevima starosjedioci. Novije migracije iz Bosne ili drugih hrvatskih krajeva na ove prostore uzrok su dodatnih pitanja: mogu li oni ili njihova djeca rođena u tim krajevima ponositi se imenom Š o k a c? Oni se, doduše, takvima većinom ne priznaju, čak se tome i suprotstavljaju pa i rugaju (Svirac 1994:80). Oni su Slavonci, a ne Šokci⁴.

Da je š o k a č k o pitanje opet na površini današnjih zbivanja svjedoči niz primjera. Kada urednik, Vladimir Fulgosi najavljuje svoju emisiju naslovljenu *Ljubav i prkos Šokadije*, uz tekst najave u novinama daje sliku ispod koje piše: "Šokci u narodnoj nošnji" (Vjesnik, 14. rujna 1994). Iz emisije prvog programa HRT-a, a na temelju iskaza starosjedilaca iz Šiškovaca,

² Istraživanja pod naslovom *Etnografska baština županijske Posavine kao prilog hrvatskom kulturnom identitetu* započela su 1994. godine s temom odijevanja u organizaciji Zavičajnog muzeja Stjepana Grubera u Županji, a uz suradnju studenata etnologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i njihovog nastavnika, ujedno i voditelja programa, mr. Mande Svirac. Izviješće s terena bilo je, slučajno ili namjerno, naslovljeno *Etnološko istraživanje o tradicijskom odijevanju Šokaca*. Naziv Šokac pojavio se također na naslovnici videokasete na kojoj su, u svrhu dokumentiranja zabilježeni susreti s domaćim ljudima u vrijeme prikupljanja podataka. To je bio povod jednom kratkom članku istoimenog naslova objavljenom u *Županijskom vijencu*, ur. Mirko Maričić, Županja 1994, str. 79-80. Dijelom je bio poticaj i ovoga rada.

³ To su bili: Ana Jelić (1912), Marija Jelić (1934), Liza Jemrić (1933), Stana Balić (1920) iz *Bošnjaka* (zapisale Ivana Gabrić, Mara Hrga, Pavlica Bajsić); Roza Karalić (1920), Franca Jemrić (1931), Anica Gopić (1929) iz *Cerne* (zapisale Ivana Fresl i Marina Sinožić); Josip Komesarović (1925) iz *Drenovaca* (zapisali Andreja Belušić, Romana Fezi, Koraljka Kuzman, Renata Lukanić, Ivana Šarić); Katarina Poduška, Eva Azapović, Adela Šestić iz *Račinovaca* (zapisali Tomislav Jegić i Goran Ivan Matoš); Josip Pavelić (1935), Ana Pavelić (1942), Marija Lukačević (1915), Marija Dominković (1903), Franjo Vukić (1935) iz *Štitara* (zapisali Danijel Petković i Jakša Primorac); Antun Ćosić-Bukvin (1928), Katica Ćosić (1926), Ivica Ćosić-Bukvin (1954), Franjo Demet-Pepin (1919), Marija Demet-Pepina (1939), Katica Jurčević (1934), Zlata Jurčević (1954), Adela Ćosić-Jakšina (1932), Antun Ćosić-Jakšin (1950) iz *Vrbanje* (zapisao Zoran Marić).

⁴ Vlastiti zapisi i sjećanja autorica.

Drenovaca i Ilače, uz ostalo bilo je moguće izdvojiti nešto o Šokcima. Govorilo se o šokačkom narodu, šokačkom glazbalu - *tamburi samici*⁵ kao majci svih tambura, jer "Šokac izvire iz pjesme: snažan, prkosan, plemenit. Daj, Bože, da takav i ostane!" (Ivan Jemrić, Rus, Šiškovci). Đuka iz Ilače (prognanik) je pjevao:

*"Od Ilače pa do Vinkovaca
Ostala su sela bez Šokaca.
Vratit će se Šokci i Šokice
Pa će opet propjevati ptice".*

Đuka Galović, narodni pjesnik iz Drenovaca posvjedočio je: "Bio sam zaljubljenik u šokačko ruvo, ogrebane noge, crni kru'..."

Problem se može zaoštriti sljedećim primjerom iz Babine Grede (Županja) zahvaljujući emisiji naslovljenoj **Patuljci pojma nemaju**⁶. Školska djeca obučena većinom u nošnju (bez odgovarajuće frizure) uz ostale sadržaje programa odgovarali su i na postavljena pitanja.

Tko su Šokci?

To su oni koji igraju kolo, koji pjevaju, imaju svoja jela, imaju svinje, krave, kokoši, neki još pure, neki konje; imaju njive, kukuruz, pšenicu, ječam...

Jesi li ti Šokac?

Jesam. A ona tamo nije, jer je još mala...

Kada se postaje Šokac?

Šokac se postaje kada se nauči igrati kolo i spremati u nošnju...

Nakon ovih samo nekoliko primjera mogli bismo postaviti problemsko pitanje o Šokcima: radi li se o svjesnom pripadanju nekoj zajednici, rekli bismo o podrijetlu, ili o vlastitom izboru identiteta kao člana određene zajednice ili neke skupine?

Kada Jasna Čapo Žmegač raspravlja o raznim identitetima, oslanja se uglavnom na mišljenja europskih stručnjaka, te bilježi sljedeće: "Pod identitetom se (pritom se misli na individualni) obično podrazumijeva slika koju osoba imade o sebi i do neke mjere o svojoj okolini. Ona nastaje od dijelom zadanih a dijelom izabranih elemenata, dakle uključuje i objektivne činjenice i subjektivne evaluacije, a uobličava se na temelju usporedbe s drugom osobom... Individualni identiteti su mnogostruki... Kulturni identitet, pak, svojstvo je pojedinca i društvene skupine, a označava bilo ukupno kulturno nasljeđe jedne skupine, bilo kulturno nasljeđe koje su pripadnici neke društvene skupine svjesno izabrali za označavanje svoje posebnosti... Pretpostavlja se da kolektivni identiteti imaju slična svojstva kao i individualni identitet(i): oni uključuju objektivne i subjektivne elemente, nastaju u interakciji s drugim zajednicama i mnogostruki su..." (Čapo Žmegač 1994:16).

⁵ *Tambura samica* je vrsta tambure koju svira jedan svirač sam, prateći svoje pjevanje, pjevanje skupine ili ples... *Samica* može biti različito ugođena (E-dur, D-dur, A-dur, B-dur i sl.) (Ferić 1994:9). Takvi samci-svirači bili su prvi tamburaši i postojali su sve do kraja 19. st, a ima ih ponegdje još i danas... "Naša narodna pjesma naziva tamburu *samicu* često i *dangubicom*, a ponekad i turskim nazivom - *šargijom*..." (Njikoš 1977:10-11).

⁶ Emisija naslovljena **Patuljci pojma nemaju** autora Mladena Kušeca snimljena je u Babinoj Gredi (Županja) u lipnju 1994. Pokazana je na HRT-u, I. program, 27. rujna 1994.

Tko su Šokci, koje je svojstvo, subjektivno ili objektivno, izraženije u našem slučaju, pokušat ćemo pokazati te na to pitanje odgovor potražiti u sintagmama: "Spremila sam se u šokačko" i "Nosim se šokački". Razmišljanja nekih autora ili iskazi samih starosjedilaca ići će u istome pravcu. Najnoviji podaci o nazivima Šokac, Šokci (pa i Bunjevci), kako tvrdi Vladimir Rem postoje: "... ne kao nacionalna nego specifična konfesionalno-etnička oznaka u određenom vremenu i prostoru... no unutar hrvatskog duhovnog i nacionalnog bića. Na podlozi pripadanja katoličanstvu ili pravoslavlju razvio se u nas i hrvatski i srpski nacionalni identitet, a imena Šokci i Bunjevci nastala su kao sinonimi nacionalnog identificiranja ili, bolje rečeno, samo kao zamjena za ime Hrvat" (Rem 1993:47). Odgovor na postavljeno pitanje autor temelji na povijesnim i književnim izvorima, a izostavlja, kako sam kaže, *etnografska pitanja* (Rem 1993: 37). Držimo da ih se ipak dotiče kada spominje odijevanje muškaraca: "I reklje ili špenzle u Cvelferiji⁷ razlikuju se od sličnih dijelova šokačke nošnje vinkovačkog kraja..." (Rem 1993:37).

U Vrbanji su znali reći da su Šokci starosjedioci, seljaci koji su se nekada davno doselili iz Bosne. Naziv je to za seljake katolike, za razliku od naziva Vlasi za pravoslavne Srbe, koji je kao odgovor dobiven u Soljanima (Svirac 1994:8).

Sve ovo zajedno upućuje na to da se naša istraživanja provode kod starosjedilaca (seljaka), Hrvata i katolika. Kada smo došli u Cernu, potražili smo Rožu Karalić, osobu koja puno zna i s ljubavlju pripovijeda o svome životu. Zatekli smo je u *šokačkom*, jer se ona još uvijek "nosi šokački"⁸. Na nogama je imala vunene čarape pletene u dvije boje (svjetlijoj i tamnijoj smeđoj boji) - *štrimfe sisicama*⁹. Kako nismo bili najavljeni, morali smo je potražiti, jer je bila u jednom posjetu. To je u nama izazvalo još veće divljenje, jer se danas nekoga slično odjevena jako rijetko ili nikako ne može vidjeti. Još riječ-dvije o čarapama - *štrimfama sisicama* ili *štipanim štrimfama* koje su se obuvale najviše zimi i to uz određenu suvrsticu nošnje. Međutim, nosile su ih također djevojčice, uz gradski tip odijevanja, zimi sve dok čizmice nisu usvojene i u tim

⁷ *Reklja* ili *špenzle*, *špenzla*... naziv je za muški kratki haljetak s rukavima. Pleten je od vune i dodatno zbijen - valjan nad parom. Ukrašen je u boji uokolo rubova, rukava i ovratnika. Oko 1850. "prišlo se, naime i "uniformiranju" neslužbene graničarske (šokačke) odjeće na području Brodske regimente. Tu zamisao izveli su majstori "štrikeri" doseljeni u Granicu i Paoriju iz Njemačke. Po njima je domaći *gunjac - čurakle, čoba*, kako je već nazvan u pojedinim mjestima, dobio novi, ljepši i šarolik izgled... dobivao je i druge odgovarajuće nazive: *jankel, štriker, reklja i špenzle*. Ovaj potonji naziv rabi se samo u Županji i užem okolišu, a navodno imao bi vezu s imenom engleskog tvorničara Spencela, čiji su način izrade takvih i sličnih odjevnih predmeta od "valjanje vune" slijedili i pridošli švapski štrikeri" (Lešić-Bartolov 1975:134-135).

Cvelferija (od njem. Zwölf) je bio naziv za dvanaest graničarskih kumpanija (četa) 7. Brodske regimente sa sjedištem u Vinkovcima. Po tome su Vinkovci postali ne samo vojno-upravno, već i glavno kulturno i duhovno središte cijele Šokadije (Lešić-Bartolov 1975:132).

⁸ Roza Karalić još se uvijek "nosi šokački", osim kad ide u Njemačku posjetiti svoje. Tada se oblači gradski. Za podatak zahvaljujemo njezinim suseljanima.

⁹ a) Čarape - *štrimfe sisicama* su pletene vunene čarape na 5 igala, obično u dvije boje (roza i smeđa ili roza i plava, a za stariji svijet jednobojne bordo ili smeđe). Boje se izmjenjuju svakih 5 cm vodoravno, a na vrhu svake gulice - *sisice* dodani su ukrasi bijelih perlica - *zrnica* (Cerna).

b) Čarape *gulicama* su bez dodanih ukrasa bijelih perlica, a gulice su malo drugačije oblikovane od *sisice* i to tako da je čarapa u jednoj temeljnoj boji, a *gulica* u drugoj boji - crvene s crnim *gulicama* ili zelene s roza *gulicama*. "Kad se rade ukrasi *gulice*, tada se pet puta meće na iglu, zatim se provuče *gulica* i nastavlja pletiti... Pletiti se počinje odozgo prema dolje tako da se pletivo završava na prstima. *Peta* se *strika* duplo na tri igle, a nakon *pete* opet se sastavi svih pet igala" (Štitar).

sredinama. Te su djevojčice bile Šokice. One nisu bile Šokice zato jer su nosile taj znak, već zato jer su rođene u *šokačkoj* obitelji¹⁰. One su to, dakle, po rođenju ili po podrijetlu. Danas kada susrećemo Šokce ili Šokice izvan ovdje navedenoga prostora, a koji se više ne "nose šokački", ili se, možda, nikad nisu tako ni odijevali, oni to ipak jesu. Što više, oni pripadaju raznim drugim slojevima društva i ne bave se poljodjelstvom. Kada se u Požegi u okviru Festivala *Zlatne žice tamburice* bira *najgizdavija Šokica*¹¹, tj. osoba u nošnji, ne znači istovremeno da se bira netko takvoga podrijetla. Na sličnim festivalima ili priredbama¹² događa se vrlo često da se odabere osoba koja se samo za tu prigodu "spremila u šokačko". Svatko može odjenuti nošnju, pa kao takav predstavljati regiju, mjesto te identitet kraja bilo da živi tamo ili negdje drugdje. Ne odgovara istini kako se Šokcem postaje tek onda, kada se počne oblačiti nošnja, plesati kolo...¹³ Ne bi bilo uputno krivo učiti djecu u Babinoj Gredi ili drugdje, jer to naprosto nije točno. Već krajem 19. i početkom 20. stoljeća, kada su djeca nekih šokačkih obitelji ostavljajući svinje ili ovce na pašnjaku drugoj braći ili sestrama na čuvanje, odlazili na školovanje izvan svoje sredine, dolazi do nekih ovdje naznačenih promjena. Oni su, naime, i dalje to što jesu, ali s izmijenjenom pripadnošću sloju pučanstva; oni se po završenom školovanju više ne bave poljodjelstvom (ili stočarstvom), a osim ostaloga usvajaju i gradski stil odijevanja. Djevojke sa sela koje bi imale priliku za njih se udati, najčešće su se "presvlačile u gospodsko". Bilo je, doduše, i onih koje to nisu htjele, jer je ljubav prema vlastitom bila jača od svega. Tako bi se ona uz supruga *gospodina* ponosila svojom *šokačkom* nošnjom. Ovdje se možemo prisjetiti kako nije lako točno utvrditi u kojoj točki dolazi do odlučnog prijeloma, što spominje i Dunja Rihtman-Auguštin kada govori o etničkom identitetu. Oslanjajući se na mišljenje Epsteina i Eriksona reći će da je "etnički identitet samo jedna od mogućnosti identiteta... nije dan niti je urođen... događa se podjednako na svjesnoj kao i na nesvjesnoj razini itd. (Rihtman-Auguštin 1991:79).

U našem slučaju zaokružimo sljedeće:

1. "Nosim se šokački" danas može reći samo nekoliko osoba, uglavnom žena srednje i starije dobi, te na taj način one postaju nositeljice identiteta pripadnosti određenoj skupini.
2. Osoba koja se povremeno "spremi u šokačko", tj. obuče nošnju dotičnoga mjesta ili sela, dok je u nošnji ona:
 - a. može biti vanjski znak pripadnosti toj skupini, iako podrijetlom nije iz te sredine;
 - b. tim vanjskim znakom osoba povremeno može pokazati da je dio te sredine, jer u njoj živi i bavi se poljodjelstvom.

10 Vlastiti zapisi i sjećanja.

11 U Dnevniku I. programa HRT-a 16. rujna 1994. godine u kratkom izvješću o Festivalu u Požegi *Zlatne žice tamburice* bilo je riječi i o priredbi u okviru Festivala naslovljenoj *Najgizdavija Šokica* (organizacija: Maja Žepčević-Matić, etnolog). Članovi ocjenjivačke komisije bili su etnolozi.

12. U Županji biraju ljepoticu *Šokačkog sijela* (uglavnom bez stručnjaka; na *Đakovačkim vezovima* u Đakovu biraju najljepšu djevojku i *snašu* u narodnoj nošnji (članovi ocjenjivačke komisije su etnolozi); na *Vinkovačkim jesenima* 1994. godine čuli smo *šokački pozdrav* iz Batrine, te vidjeli članove Kulturno-umjetničkog društva *Vesela Šokadija* iz Koritne i dr.

13. Kada se Japanac došavši iz Japana u Zagreb na Univerziju 1987. g. za vrijeme jedne priredbe uhvatio u *šokačko kolo*, naš poznati pjevač, Krunoslav Slabinac uzviknuo je: "Nisam znao da i u Japanu ima Šokaca" (vlastiti izvor).

Anica Jemrić (Šiškovci) prije i poslije udaje (1926)

3. Osoba koja, možda, nikad ne odjene nošnju svoje sredine jest Šokica ili Šokac po podrijetlu, ali pripada raznim drugim slojevima društva i zanimanjima, te radi ili živi u vlastitoj sredini ili negdje drugdje.

Sve, dakle, do polovice 20. stoljeća Šokci, ti Hrvati katolici na našim prostorima bili su seljaci i u osnovi poljodjelci. Prisutnost Nijemaca u nekim mjestima ili useljavanje hrvatskoga puka iz drugih krajeva, poglavito Like, Korduna i Dalmacije između dva svjetska rata nisu bitno utjecali na život tih ljudi, pa ni na njihovo odijevanje. Što više mnogi Hrvati su, uz pjesme, plesove, u novoj sredini prihvaćali i način odijevanja što se ne može više potvrditi i za razdoblje nakon drugog svjetskog rata. Tada uostalom i nastaju velike promjene. Šokac više ne znači samo pripadnost seljačkom sloju stanovništva, već poprima i značenje podrijetla. On to jest pa bilo da ostaje na vlastitom ognjištu i nastavlja se baviti poljodjelstvom ili živi negdje drugdje i radi neki drugi posao.¹⁴

¹⁴ Oko 1930. g. u Zagrebu je osnovan Klub Šokadija. Pokretač je bio Vinkovčanin, Joza Ivakić, pjesnik i kazališni djelatnik. "Cilj Kluba - a danas Kulturno-umjetničkog društva "Šokadija" bio je i ostaje: okupljanje Šokaca, koji stanuju, žive, rade ili studiraju u Zagrebu i bližoj okolici,.... prenošenje vrijednih tradicija na nove generacije mladih, posebno na studente, koji će se po završenim studijama vratiti u svoj kraj i iskustvom stečenim u radu društva nastaviti ... tamo gdje ih odnese izabrani poziv, bilo to u selima ili gradovima Šokadije, a i drugih krajeva naše domovine, a ne samo Slavonije" (Degmečić 1981:16).

Šokačka ženska nošnja županijske Posavine

Neki rezultati istraživanja, koja su ostvarena u županijskom kraju, mogu već i u ovome radu pokazati kako su se *Š o k i c e* slično odijevale. Glavne oznake osnovne odjeće donosimo u izvornom nazivlju na priloženoj tabeli.¹⁵ Osnovni oblik ženske košulje posvuda je dvodjelni odjevni gornji haljetak s rukavima - *oplećak* koji se uvijek oblači uvučen u donju suknju - *skuta, skutu* (Bošnjaci, Drenovci, Račinovci, Vrbanja) ili *rubina* (Cerna, Štitar). Od davnine pa sve do početka dvadesetog vijeka bili su šivani od domaćega platna - *tkanja* tkanog od lanene ili konopljne niti. Od 20. stoljeća oni su od domaćega uglavnom uzorkovanoga pamučnog platna. U pravilu su široki - najmanje od pet *pola*¹⁶ a najviše od sedam.

"Žene neposredno na gornji dio tijela navlače *oplećak*, a za veliku svečanost prvo se navlači *košuljica*, pa *mali oplećak*, a onda *veliki oplećak*. Na donji dio tijela najprije se navlače *krila* (broj varira - od jednih do sedam, a najčešće troja; ovisilo je o tome je li žena mršavija ili deblja, ali je bitno da se žene u Štitaru žele oblačiti - *nositi* što šire i što dulje). Na *krila* se navlači *unterak*, a preko njega *rubina*" (Štitar).

Oplećak je najčešće sastavljen od četiri *pole* (dvije sprijeda, dvije straga), te s rukavima od dvije *pole* (*veliki oplećak*) ili od jedne (*mali oplećak*). Rukavi su dugi do zapešća, a pod pazuhom prošireni četvrtastim ili trokutastim umetkom - *laticom*. Na ramenu, ako je *mali oplećak* i poseban oblik kroja, dodani su četvrtasti umeci - *potkrpe*.¹⁷

"Snaša" iz Štitara u svečanoj nošnji (1990)

15 Neka izvješća s terena zahtijevaju dopunu ili druga provjeru. Kada se to obavi i upotpuni izvješćima iz dosada još neistražena sela, biti će moguće dati cjelovitiji prikaz tradicijskog odijevanja županijske Posavine.

16 Jedna *pola* odgovara širini platna dobivenog na tkalačkom stanu (oko 50 cm u Cerni).

17 a) Rukavi *malog običnog oplećića* sežu do lakti. Sastavljen je od bijelog pamučnog *tkanja*, od ramena do bokova duljina mu je 60-70 cm, a širok je tri *pole*. *Prednjica* i *leđa* sastoje se od po jedne *pole*, a sa svake strane umetnut je *upolak* - *pola* od jedne širine platna. Otvor oko vrata je četvrtast. Ako je otvor ovalan, onda ima rasporak po sredini sprijeda. Rukavi su od jedne *pole*, a ispod rukava je dodani umetak - *latica*. Ovaj *oplećak* bio je u funkciji potkošulje i nije bivao ukrašen.

Uokolo uz rub, svečani su *skuti* i *oplećak* bogatije ukrašeni od radnih dodanim čipkama - *eklovanom* (rađenom iglom na kukicu), samo bušenim vezom - *šlingom* ili zajedno s primjenom plošnog veza prema zadanom i nacrtanom predlošku - *po pismu* u pretežito bijeloj boji pamučne niti. Najsvečanije dijelove nošnje (danas poglavito pri obnovi i rekonstrukciji nošnje) vezu svilenom niti bijele boje ili pozlaćenom niti žute boje. Ukrasi mogu biti izvezeni vodoravno uokolo deset centimetara iznad poruba (osim prednjeg dijela - *prednje pole*, jer se ne bi vidio zbog zaslona - *pregača*, *zaprega*, *oprega*, *kecelje*). Od ukrašavanja bijelim vezom na način spajanja dviju strana platna primjenjuju *priplet*, kako je zabilježeno u svim mjestima. Kao tehnika ukrašavanja najrazvijeniji je u Cerni. Takva se rubina tamo naziva *pripletanka* (*mala* - ukrasi široki do tri centimetra, ili *velika* - ukrasi širine do 10 centimetara). To su uzdužni ukrasi -u *prutovima* (obično ih je šest) od struka do navedenog vodoravnog ukrasa.

"Prave snaše, Šokice, znale su se lijepo kretati i njihati u bokovima tako da je sve oko njih plesalo i njihalo se. Svaka se *rubina* oblači preko glave, a zatim se zaveže oko struka na dva puta uzicom pletenom od lana. Kad se i zadnja *rubina* sveže oko struka, sve se još poveže *tkanicom* (tkani pojas od vune - *vunice* u više boja, oko pet centimetara širine i do dva metra dužine, s krajeva završava resama - *franžama*). Sa strane se *tkanica* zatakne - *zakljuka* odozgo ili odozdo slijeva tako da *franže* slobodno padaju i ne vide se ispod *pregača*" (Cerna).¹⁸

Za najstariju suvrsticu ukrasa u svim mjestima naveli su *rasplet*, *rasplit*, a kao najnoviju pod naslovom *toledo* prihvatili su u Bošnjacima na prijelazu 19. u 20. stoljeće (Svirac 1984:12-14). Ukrašavanje *oplećka* uvijek prati odgovarajući stil u tehnici, u motivima i boji veza na *skutama* ili *rubini*. Mjesto ukrasa je uglavnom uz rub rukava, te sredinom po dužini ako je širok ili razbacan po cijelom rukavu ako je *oplećak* užih rukava. Od geometrijskih motiva najčešći je kružni - *krajcare* (Cerna). Biljni su: *listići*, *cveće*, *cviće*, *grančice*, ponekad voće (*grožđe*, *kruške*), *'rastov list* i *žir*, te *klas žita* (Juzbašić 1993:13). Sitniji motivi većinom su nađeni u zapadnim selima od Županje, a krupniji se primjenjuju na istoku. Dodatno *skuti*, *rubina* ukrašuju se nabiranjem. Nabori su čvrsti i sitniji (plitki) na istoku, a krupniji (dublji) na zapadu. Jedan manje vidljivi bijeli ukras, vez brojem - *po žici* nalazi se na uskoj traci - *rozi*.¹⁹ Od ostalih dijelova nošnje navedenih na tabeli valja spomenuti vunene *pregače* koje su domaće proizvodnje crne boje, te dodatno ukrašene utkanim nitima svijetlije boje vune ili ponekad protkane *srmom* (metalna nit boje srebra). One se privezuju uz *rubinu vezenku*.²⁰

b) Na mali obični *oplećić* oblačio se mali *oplećić* dugih i ukrašenih rukava. Na ramenima su našiveni četvrtasti komadići platna - *potkrpe*. Rukav se na *potkrpe* spaja naborima - *faltama* kojih je obično deset.

c) Veliki *oplećak* oblači se samo u svečanim prilikama kao vanjski haljetak. Iste je dužine kao i mali obični *oplećić* s rukavima od dvije *pole* koji se zajedno s ostalim dijelovima *oplećka* spajaju zajedno do vratnog otvora. Na krajevima rukavi su dodatno ukrašeni čipkastim uzorkom, te u zapešću stegnuti oko ruke vezicama.

¹⁸ "U posebno svečanim prilikama nosio se *pojas* od crnog pliša zlatom vezen *preko papira*" (Račinovci). "Za svečane prilike nosile su se *tkanice* trobojnice (crven, bijeli, plavi). Početkom ovoga vijeka (u vrijeme političkog djelovanja Stjepana Radića) pojavile su se trobojnice sa zlatom izvezenim natpisima: *Bog i Hrvati*, *Živjela Hrvatska* i sl." (Drenovci).

¹⁹ *Roza* je uska traka prst širine koja spaja skupljene *pole* rubine u struku s *opšivalom* - platnom trakom širine 5 cm uokolo (osim prednje *pole*). Na krajevima su pričvršćene pletene vezice koje se omotaju oko struka i time učvrste *rubinu* i *oplećak*.

²⁰ *Vezenka* je suvrstica *rubine* u ovom kraju ukrašena pamučnom niti - *predicom* u boji, a najčešće: crna, crvena, plava i njihove kombinacije. Ukrasi su uokolo desetak centimetara iznad poruba, te dužinom rubine od struka do poprečnog ukrasa u nekoliko redova.

"*Zapreg* je bijela tkana pregača. U njemu su se žene išle kupati u Savu; on je i dio smrtnog ruha, tj. smrtnog zavežljaja" (Štitar). "*Kecelja* se danas nosi svaki dan, a prije je bila samo za svečanosti... *Zapreg* je nešto kao svečana *kecelja*" (Bošnjaci). "Postoje pregače za svaki dan - *prega* i pregače za svečanu nošnju - *opreg*. *Kecelje* (*opregovi*) nosili su se sprijeda i od bijelog su pamučnog platna ukrašene šlingom... Svagdanja *kecelja* je bila plava..." (Vrbanja).

"*Kragna* se nosila samo u svečanim prilikama uz vezene *skute* i *maramu*. Od svile je ili baršuna - *samta*, crne boje i vezena je *zlatom na papiru*. Kopča se s prednje strane. Svečana je *marama* također vezena *zlatom*, crne je boje i trokutastog oblika. Dva duža kraja prebacuju se preko ramena, križaju se na prsima te pričvršćuju *tkanicom* ili *pojasom* na bokovima" (Račinovci).

Češljanje djevojaka i slaganje oglavlja, poglavito udatih žena predstavlja također svojevrsnu umješnost. "Pletenice su dio svečane frizure hrvatskih djevojaka... Naročito se ističe češljanje prednjeg dijela kose - od čela do tjemena - kod frizura s pletenicom smještenom na stražnjem dijelu glave (Granica, Posavina); tada kosu od čela do pletenice: pričešljaju, začešljaju, načešljaju, zalise, kuštraju, brenaju, coknaju, glatko ili na redce počešljaju" (Lechner 1971: 22; 1986: 6).

"Djevojčice do 12 godina nose *kikice*, a od 12 - 15 *košaricu*, od 15-e do udaje radnim danom nose *košaricu*, a za svečanije prilike stavljaju *pletenicu* široku do 15 cm od 5 - 6 užih trakova - *kaiševa*. Svaki *kaiš* plete se od više tanjih pramenova kose, a da bi se lakše i ljepše plelo, kosa se premaže šećernom otopinom. *Kaiševi* se u pletenicu spajaju koncem - zašiju ... Sprijeda kosa se odvoji na tjemenu od jednog do drugog uha, razdjeli po sredini, te začešlja prema gore. Kod oba uha odreže se dio za *šiške* koje se brenuju pomoću pletaćih igala; ugrijava ih na vatri njima se uvrće kosa prema dolje, a onda se raščešljaju da dobro stoje" (Cerna). Djevojke bi se češljale bez razdjeljka i brenovale se, a straga bi imale *kukmu*.²¹ S *kukmom* za svaki dan se spava, a ujutro ponovno češlja... Djevojke - *cure* su uvijek gologlave osim u dane Adventa,²² kad se pokrivaju *krpama* od štofa ili pliša. Snaše su se *zavijale*, te za razliku od cura po sredini imale razdjeljak. Dodatno su se pokrivala plišanom ili svilenom *krpom* koja se vezala pod bradom" (Bošnjaci).

U načinu frizura udatih žena uvijek su prisutna dva sloja, nevidljivi i vidljivi oblik frizure. *Povezivanje* ili *zavijanje* glave započinje za javnost nevidljivim dijelom, te se sastoji od nekoliko radnji, a gotovo svugdje se dodatno pomažu umecima - predmetima raznih oblika (potkove u Bošnjacima što nazivaju *kukma*; trokutastog oblika u Cerni doduše istog naziva ali skraćenog akcenta - *kukma* ...) oko kojih se povezuje kosa. Na sve se još stavlja *kapica* i tek onda vanjsko pokrivalo koje je za svečane prilike dodatno ukrašeno najčešće pozlaćenom niti, a naziva se *zlatara* ili *šamija zlatom* (Račinovci), *mala* ili *velika zlatara* (Cerna).²³ Kao što suvrstica skuta ili rubine u osnovi diktira vrstu pregače i rubac na prsima, jednako vrijedi i za oglavlje udatih žena, te za njihovo kićenje i općenito prsni ili vratni nakit kao i za obuću. O tome slijede detaljniji radovi.

²¹ "Kosa u djevojčica nikada nije raspuštena. Češljale su se u *kukmu* (vrst pundže) bez razdjeljka. Kod udatih žena *kukma* je umetak napravljen od stare kabanice u obliku potkove (Bošnjaci).

²² Advenat ili "Došašće je jedini isključivo zapadnjački dio liturgijske godine. Sadržaj mu je priprava za Božić i iščekivanje Kristova ponovnog dolaska" (Gelineau 1973:112).

²³ Kod *male zlatare* ukrasa ima manje i većinom su razbacano izvezeni. *Velika zlatara* je bogatije izvezena, te kad se na glavi složi na način kape tako da pokrije gotovo svu kosu, crna se podloga ne vidi radi gustoće ukrasa.

Studenti etnologije
u nošnji iz Štitara (1994)

Ovim skraćenim i djelimičnim prikazom odijevanja ženskoga svijeta županjske Posavine pokušali smo opravdati postavljeni zadatak na početku rada. Dobili smo, naime, neke osnovne upute kako se tamo "spremaju u šokačko" Šokice ili druge žene, a vrednuju bogatstvo tradicije. Za mjesta Bošnjake i Vrbanju Josip Lovretić, vrsni poznavatelj narodnoga života Otoka i okolice krajem 19. i početkom 20. stoljeća, te pisac monografije o Otoku, u svom djelu reći će da oni *nose posavačko odilo* (Lovretić, pretpisak 1990:103). Naši etnolozi još se nisu dogovorili o pravim terminima regionalnih ili mjesnih karakteristika nošnje. U proučavanju slavonsko-baranjskog stila, kako se često navodi, "prema provedenim istraživanjima... Zdenka Lechner zabilježila je nešto o tome što o nošnji kaže seoski svijet. Jednom je označavaju kao šokačku ili hrvatsku, da bi je u određenoj grupi sela koja gravitiraju Županji nazvali "graničarski tip županjskog stila" u koju bi, uz neke manje razlike u odijevanju ulazila sela Bošnjaci, Štitar i grad Županja" (Juzbašić 1994:96). Naši pokazatelji ne daju dovoljno podataka da se odlučimo za neki od ovdje predloženih naziva i skupina. Međutim, naziru se ipak neke podudarnosti u nazivlju između mjesta Cerna i Štitar (tabela). Ni u jednom od njih ne spominju se *skuti* kao temeljni odjevni predmet, a osim naziva *pregač*, *pregača* (Cerna) u Štitaru se susreću i druga dva naziva zajednička svim ovdje istraživanim mjestima. Dosta slične podudarnosti nalazimo u dijelovima obuće, a za nadati se da će ih još više biti. Ustrajnim traganjem za detaljima na terenu, unatoč brzim promjenama, vjerujemo da će se uskoro moći dati jedna zaokružena slika odijevanja Šokaca ovoga područja. Poslužimo li se veoma starom izrekom Konfucija (551 - 478 prije Krista): "Priroda ljudi je ista; dijele ih samo običaji" (Leiris 1994:9), želimo saznati kako se to očituje kod Šokaca županjske Posavine. Isti autor, Michel Leiris, uz ostalo opisujući rezultate Kongresa o kulturi održanog u Havani 1968, a u svezi pitanja o lokalnom (identitetu), bilježi naputak koji govori o potrebi da se u ljudima treba probuditi svijest i ukazati na ono što je njihovo. To otkriće o vlastitosti trebaju im dati sami njihovi stručnjaci (Leiris 1994:144). U našem slučaju znači da smo i mi pokušale na neki način to primijeniti.

NAZIVLJE OSNOVNIH DIJELOVA ŽENSKE ODJEĆE

MJESTO		BOŠNJACI	CERNA	DRENOVCI	RACINOVCI	ŠTITAR	VRBANJA
opći naziv za odjeću		<i>ruvo</i>	<i>ruvo oprava</i>	nije zabilježeno	nije zabilježeno	<i>ruvo</i>	<i>ru' o oprava</i>
dvodjelna	gornji dio	<i>oplećak</i>	<i>oplećak oplećić mali/veliki oplećak</i>	<i>oplećak</i>	<i>oplećak</i>	<i>mali/veliki oplećak košuljica</i>	<i>oplećak</i>
košulja	donji dio	<i>undorak skut(i)a rubina</i>	<i>donja/gornja rubina</i>	<i>donji/gornj i skut</i>	<i>donji/gornj i skut</i>	<i>krila unterak rubina</i>	<i>skuti</i>
zaslon (sprijeda)		<i>pregača zapreg kecelja</i>	<i>pregač pregača</i>	<i>opreg prega</i>	<i>tkanica pojas</i>	<i>pregač pregača zapreg kecelja</i>	<i>opreg prega kecelja</i>
oko struka		<i>tkanica pojas</i>	<i>tkanica pojas</i>	<i>tkanica pojas</i>	<i>tkanica pojas</i>	<i>tkanica pojas</i>	<i>pojas</i>
oko vrata		<i>marama</i>	<i>marama</i>	<i>marama</i>	<i>marama kragna</i>	<i>marama</i>	<i>marama</i>
oglavlje	djevojčica	<i>kŭkma košarica</i>	<i>kikice košarica</i>	nije zabilježeno	<i>pletence</i>	<i>pletence</i>	<i>pletence</i>
	djevojaka	<i>kŭkma cup (brenovanj e)</i>	<i>pletenica cup</i>	nije zabilježeno	<i>kolo</i>	<i>pletenica cup</i>	<i>krastavac (brenovanj e)</i>
	udatih žena	<i>pocelica kŭkma kapa zlata krpa pŕla</i>	<i>ušuke kŭkma kapica mala/velika zlatara krpa marama</i>	<i>zavoj</i>	<i>ušuke kapica kukma šamija zlatom marama</i>	<i>uvrte šiške kapica kukma krpa zlatom marama</i>	<i>ušuke kakma kapica (zavoj) marama</i>
obuća		<i>štrimfe obojci opanci sandale klompe cipele</i>	<i>štrimfe obojci fusekle opanci sandale klompe cipele papuče počne</i>	<i>štrimfe opanci počne</i>	<i>čarape opanci</i>	<i>štrimfle obojci fusekle opanci sandale klompe cipele papuče počne</i>	<i>čarape obojci opanci oprtnjak klompe papuče</i>

LITERATURA

- BABIĆ, MARKO (1994): Šokačko Posavlje u dvije međunarodno priznate države - Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. U: *Županjski vijenac*. Županja, s. 81 - 86.
- CREPIĆ, JANJA (1991): *Hrvatski grb u tradicijskoj kulturi Šokaca*. Katalog izložbe. Županja.
- ČAPO ŽMEGAČ, JASNA (1994): Plaidoyer za istraživanje (nacionalnog) identiteta u hrvatskoj etnologiji. U: *Etnološka tribina* 17, s. 7 - 23.
- DEGMEČIĆ, PERO (1981): Djelatnost KUD-a Šokadija u Zagrebu. U: *Đakovački vezovi. Prigodna revija*. Đakovo, s. 16 - 17.
- FERIĆ, MIHAEL (1994): Pučka glazbala Slavonije i Baranje i njihovo scensko predstavljanje. U: *Đakovački vezovi. Prigodna revija*. Đakovo, s. 7 - 9.
- GELINEAU, JOSEPH (1973): *Pastoralna teologija liturgijskih slavlja*. KS. Zagreb.
- JANJIĆ, STJEPAN (1969): Narodna nošnja bosanskih Hrvata - Šokaca iz Bosanske Posavine. U: *IV. Međunarodna smotra folklor*. Zagreb, s. 19 - 21.
- JUZBAŠIĆ, JANJA (1993): Iz etnografske baštine. U: *Kulturna baština županjske Posavine*. Katalog izložbe. Zagreb, s. 10 - 18.
- JUZBAŠIĆ, JANJA (1994): Iz etnografske baštine. U: *Županjski vijenac*. Županja, s. 92 - 99.
- KNEŽEVIĆ, ANTE (1989): Šokački stanovi (salaši). U: *Đakovački vezovi. Prigodna revija*. Đakovo, s. 15 - 18.
- KNEŽEVIĆ, ANTE (1990): *Šokački stanovi*. Županja.
- LECHNER, ZDENKA (1958): Turske šamije. Amići. Uborci. U: *Osječki zbornik* VI, s. 189 - 203.
- LECHNER, ZDENKA (1986): Sitne djevojačke pletenice. U: *Čardak* 9, s. 6.
- LEIRIS, MICHEL (1994): *Cinq études d'ethnologie*. Saint-Amand (Cher).
- LEŠIĆ-BARTOLOV, ILIJA (1975): Šokadija i Šokci Graničari. U: *Županjski zbornik* 5, s. 132 - 143.
- LOVRETIĆ, JOSIP (1990): *Otok*. Pretisak. Vinkovci.
- NJKOŠ, JULIJE (1977): Tambura. U: *Đakovački vezovi. Prigodna revija*. Đakovo, s. 10 - 12.
- REM, VLADIMIR (1993): *Tko su Šokci*. Vinkovci.
- REM, VLADIMIR (1994): Tko su Šokci. U: *Županjski vijenac*. Županja, s. 69 - 78.
- RIHTMAN-AUGUŠTIN, DUNJA (1991): Istinski i lažni identitet - ponovno o odnosu folklor a i folklorizma. U: *Simboli identiteta (studije, eseji, građa)*. Zagreb, s. 78 - 89.
- SRŠAN, STJEPAN (1993): *Baranja*. Osijek.
- SVIRAC, MANDA (1980): Slavonski stan - salaš. U: *Godišnjak za kulturu, suvremena društvena i ekonomska pitanja* 9. Vinkovci, s. 46 - 56.
- Svirac, Manda (1981): O slavonskom pripletu. U: *Đakovački vezovi. Prigodna revija*. Đakovo, s. 8 - 10.
- SVIRAC, MANDA (1984): Istraživanje bijelog ručnog rada u istočnoj Hrvatskoj. U: *Đakovački vezovi. Prigodna revija*. Đakovo, s. 12 - 14.
- SVIRAC, MANDA (1994): Etnološko istraživanje o tradicijskom odijevanju Šokaca. U: *Županjski vijenac*. Županja, s. 79 - 80.
- ŠALIĆ, TOMO (1991): Vrbica u Đakovštini 1330 - 1990. god. U: *Đakovački vezovi. Jubilarna revija 1967 - 1991*. Đakovo, s. 60 - 62.
- TKALAC, KRUNOSLAV (1971): Porijeklo i kretanje Šokaca iz Bosne prema sjeveru preko Save i Dunava. U: *Županjski zbornik* 3. Županja, 75 - 80.
- VIDAKOVIĆ, LJUDEVIT (1979): Etnik "Šokac" - što je to? U: *Županjski zbornik* 6. Županja, s. 24 - 29.

WEARING VS. DRESSING UP IN ŠOKAČ CLOTHING

Women's National Costume from Županjska Posavina

Summary

The first part of the article explains the difference between two expressions: "I am dressed up in Šokac costume" (*spremila sam se u šokačko*) and "I wear Šokac costume" (*nosim se šokački*). The first expression means that a person is dressed in the national costume characteristic for Šokci (Croats native to the eastern part of Croatia, around the cities of Slavonski Brod, Vinkovci, Županja, Našice, Đakovo), while the second expression means that a person wears the national costume daily, although modified to include some degree of city clothing. The article is based on field interviews in 1993/94 in villages near Županja (Bošnjaci, Cerna, Drenovci, Račinovci, Vrbanja, Štitar), which sought to learn more about the Šokac national costume in that region.

Many authors have written about the Šokci, in particular about the etymology of the word or about the origin of the group, using mostly historical and linguistic sources (Sršan, Stjepan 199). In this region, where Šokci live intermixed with other Croats as well as with some minority groups, the term Šokac at the beginning of the 20th century always referred to Croats who were both Catholic and peasants and whose families had long been settled in the region (*starosjedioci*).

The results of the current research point to the two meanings of the above-mentioned expressions, and shows that the phrase *nosim se šokački*, that is, *I wear Šokac costume*, is an outer sign of the wearer's identity, even up to the present day, to differentiate the wearer from others who also wear the costume. In the 1950s alongside the first meaning, another, new meaning gradually came into use, expressed as *spremila sam se u šokačko*, that is, *I dressed up in Šokac costume*. This latter expression means that the person only sometimes wears the local costume. She may or may not be a part of the Šokac community. Those women who are Šokice may or may not still be employed in agriculture, and in fact can live in either rural or urban areas.

The second part of the article gives the preliminary results of research of women's Šokac costumes of Županja region. The terminology of basic parts of the costume, of clothing and head arrangements are indicated in the tables. The terminology differs between the area west of Županja on the one hand and that east of Županja on the other. This field research will be continued, the tables will be completed with other data and will be expanded to include the remaining places so that we may acquire a regional picture of Šokac costume.

Translated by Ljubica Katunar